

УДК 338.48

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

Клок Олексій Петрович, викладач кафедри туризму, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

Анотація — Виявлено ключові елементи процесу розвитку освітнього туризму та їх вплив. Запропоновано підхід до ідентифікації структур, яким доцільно створити ядро кластера, що базується на визначенні категорії «кластер освітнього туризму» і враховує інтенсивності взаємозв'язків у системі функціонування освітнього туризму в Україні.

Ключові слова — кластерний підхід, конкурентоздатність, освітня послуга, освітній туризм, туристичний кластер.

Кластерний підхід є популярним у сучасній науці завдяки високій ефективності його застосування в інноваційному розвитку. Застосування кластерного підходу до розвитку окремих видів туризму підкреслюється позитивним досвідом країн ЄС, де він широко застосовується для посилення конкурентоспроможності та стимулювання інновацій. Особливий пріоритет у розвитку віддається експортоорієнтованим кластерам.

Скорочення кількості туристів у зв'язку з ослабленням іміджу України, як безпечної для перебування країни, нестабільні політико-економічні умови значно гальмують інноваційний розвиток туристичної галузі.

Отримання економіко-соціального ефекту, підвищення конкурентоспроможності кожного з учасників кластера - основа його функціонування заснована на синергетичному ефекті. Виходячи із сутності освітнього туризму, який пропонуємо визначати як добровільну зміну місця постійного перебування не пов'язану з отриманням доходу, на термін у залежності від бажаного рівня отриманої освіти з метою отримання освітніх послуг [1], ініціатором

створення відповідного кластера в Україні може виступити як держава, так і бізнес.

Кластер освітнього туризму - багатокомпонентна система інститутів, що спеціалізуються на наданні освітніх послуг туристам заснована на взаємному співробітництві. Особливістю такого кластера є: високий ступінь державного впливу на обсяги реалізованих послуг, ієрархічність, залежність ринку від економічної кон'юнктури.

Підхід до ідентифікації структур, яким доцільно створити ядро пропонуємо базувати на визначенні категорії «кластер освітнього туризму» з урахуванням інтенсивності взаємозв'язків у системі управління розвитком освітнього туризму в Україні. Звертаючись до світового досвіду необхідно відзначити існування двох ключових моделей політики кластеризації [5]. Для першої моделі характерним є сприйняття кластера, як ринкового механізму, де роль держави зводиться до ліквідації існуючих бар'єрів, а формування і розвиток кластерів відбувається виходячи з раніше сформованих інститутів і підприємств (Австралія, Великобританія, Канада, США). Друга модель застосовується в Республіці Кореї, Сінгапурі, Словенії, Франції Швеції, Японії, де право вибору пріоритетних кластерів, їх створення, розвиток і фінансування здійснюється державою.

Станом на 1 січня 2016 року в Україні здобувають освіту понад 63 тисячі іноземних громадян зі 146 країн світу [2]. Ініціатива зародження кластера освітнього туризму в Україні, хоча і повинна бути віддана на місця (виробникам освітніх послуг), але оскільки якість і конкурентоспроможність освітніх послуг не в повній мірі залежить від їх кінцевих виробників, жодна з вищеописаних

моделей не може бути використана в «чистому» вигляді.

Систему вищої освіти в контексті управління розвитком освітнього туризму можна охарактеризувати, як багаторівневу ієрархію, де на першому її рівні знаходиться Президент України, а останньому - навчальні заклади, які надають освітні послуги іноземцям.

Відзначимо роль окремих елементів, які забезпечують розвиток освітнього туризму в Україні:

державну політику в сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України і центральний орган виконавчої влади в сфері освіти і науки - Міністерство освіти і науки (МОН);

до сфери управління МОН належить ряд державних підприємств, ключовими гравцями на ринку освітніх послуг для іноземців є ДП «Інформаційно-іміджевий центр» і ДП «Український державний центр міжнародної освіти» (УДЦМО);

МОН позбавлене повної автономії в питаннях навчання іноземних громадян в Україні, питання порядку набору погоджуються із залученням Державної прикордонної служби, Міністерства закордонних справ, Державної міграційної служби та Служби безпеки України;

у питаннях ціноутворення, в тому числі що стосуються визначення вартості навчання для іноземного студента, МОН приймає рішення колегіально з Міністерством Фінансів і Міністерством економіки;

процедура визнання іноземних документів про освіту з метою встановлення їх відповідності національним документам про освіту відбувається за участі МОН, ДП «Інформаційно-іміджевий центр», Міністерства юстиції, Міністерства фінансів та Міністерства закордонних справ;

структурний підрозділ МОН (Управління міжнародного співробітництва та європейської інтеграції) координує зовнішні освітні та наукові зв'язки України з іноземними державами та міжнародними організаціями;

УДЦМО реалізуючи ряд покладених на нього координаційних, інформаційних, іміджевих, аналітичних та реформаційних функцій взаємодіє як безпосередньо з навчальними закладами, так і з компаніями-агентами (лідери - ТОВ «Боб Тред», ТОВ «Український медичний освітній центр, ТОВ «Бізнес Центр Інжек» [2]).

У табл. 1. наведені ключові елементи системи забезпечує розвиток освітнього туризму в Україні: міністерства, служби, навчальні заклади, державні підприємства, міжнародні організації, компанії-агенти, дослідницькі та освітні установи, які є вірогідними членами кластеру освітнього туризму.

Таблиця 1

Ключові елементи системи, що забезпечує розвиток освітнього туризму в Україні

№ з/п	Елемент
1.	Міністерства
1.1	Освіти і науки
1.2	Іноземних справ
1.3	Фінансів
1.4	Юстиції
1.5	Економіки
2.	Служби
2.1	Міграційна
2.2	Безпеки
2.3	Прикордонна
3.	Навчальні заклади
4.	Державні підприємства
4.1	Інформаційно-іміджевий центр
4.2	ДП «Український державний центр міжнародної освіти»
5.	Міжнародні організації
6.	Компанії-агенти
7.	Дослідницькі установи

Такі елементи кластера, як Міністерство закордонних справ і Прикордонна служба грають важливу роль у розвитку візного туризму в цілому, однак мають незначний вплив на розвиток освітнього туризму. З огляду на ступінь і характер взаємодії елементів потенційного кластера, роль кластероутворюючих одиниць може бути відведена МОН, УДМО та навчальним закладам (табл. 2).

Таблиця 2
Матриця взаємодій елементів кластера освітнього туризму

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	2.1	2.2	2.3	3	4.1	4.2	5	6	7
1.1	-													
1.2	√	-												
1.3	√	√	-											
1.4	√	√	√	-										
1.5	√	√	√		-									
2.1	√	√				-								
2.2	√	√				√	-							
2.3	√	√				√	√	-						
3	√					√			-					
4.1	√	√		√					√	-				
4.2	√								√		-			
5	√								√	√	√	-		
6									√		√		-	
7	√								√		√	√		-

Ядром кластера освітнього туризму на наш погляд можуть стати навчальні заклади-лідери з експорту освітніх послуг. При цьому необхідно відзначити існуючі територіальні закономірності: близько 35% всіх іноземних студентів в Україні навчаються в навчальних закладах Харківської області, 23% припадає на частку Київської області [2].

У контексті використання підходів [3-4] під елементом «влада» в кластері освітнього туризму пропонуємо розуміти органи виконавчої та законодавчої влади на державному, регіональному, місцевому рівнях.

Характерними складовими елемента «бізнес» стосовно кластеру освітнього туризму виступатимуть навчальні заклади, компанії-агенти, УДЦМО і ДП «Інформаційно-іміджевий центр».

До «інститутів» у першу чергу необхідно відносити міжнародні організації, дослідницькі та освітні установи, інститути, що реалізують національні та міжнародні проекти в освіті та освітньому туризмі.

Межі кластера освітнього туризму досить складно підпорядкувати загальнопоширеним закономірностям їх формування. Вищезазначене може слугувати теоретичною основою для подальших проектно-методичних розробок з формування кластера

освітнього туризму в Україні. Межі туристського кластера можуть варіюватися в зв'язку з появою нових елементів під впливом, як ринку, так і держави.

У результаті успішного формування кластера освітнього туризму можемо спостерігати: посилення конкурентних переваг освітніх послуг, що надаються навчальними закладами України іноземним студентам; підвищення якості освітніх послуг, за рахунок спільної націленості учасників на результат; активізацію зусиль по розширенню спектра послуг; створення нових робочих місць.

Список використаної літератури

1. Zyma O. Essence of the «educational tourism» category / O. Zyma, O. Klok // Proceedings of the International Conference on Application of Information and Communication Technology and Statistics in Economy and Education (ICAICTSEE – 2015). – Sofia: University of National and World Economy, 2014. – P. 72 – 76.
2. Актуальні статистично-аналітичні показники надання освітніх послуг іноземцям [Електронний ресурс] / Український державний центр міжнародної освіти. - Режим доступу : <http://intered.com.ua/Актуальні-статистично-аналітичні-показники>.
3. Гоблик В. В. Формування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі [Текст] : автореф. дис. канд. ек. наук: 08.00.05 / ДНУЗ «Ужгородський національний університет» - Ужгород, 2009. - 24 с.
4. Кизим М. О., Хаустова В. Є. Український досвід формування та розвитку кластерних структур // Проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 3–11.
5. Ульяновченко Ю. О. Методологічні засади формування кластерної політики в умовах глобалізації [Електронний ресурс] // Державне будівництво. - 2010. - № 2. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_2_8.

Автор

Клок Олексій Петрович, викладач кафедри туризму, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (klok.alekseyy@rambler.ru).

Тези доповіді надійшли 8 лютого 2017 року.

Опубліковано в авторській редакції.